

עדכון ממ"ד יומי

המזרח התיכון בהיבטים אזוריים ובינלאומיים

08 ספטמבר 2019 - ח' אלול, תשע"ט

המכלול האיראני: דובר הארגון האיראני לאנרגיה אטומית הצהיר, כי איראן החלה בביצוע הצעד השלישי במסגרת צמצום מחויבויותיה להסכם הגרעין וכי "השעון מתקתק" עבור חברות ההסכם במאמציהן להצילו; מזכיר ההגנה האמריקני העריך כי איראן נעה באיטיות לנקודה בה ניתן יהיה לפתוח בשיחות עם ארה"ב.

תמונות לוויין מציגות את מכלית הנפט האיראנית "אדריאן דריה 1" בקרבת נמל טרטוס בסוריה.

המכלול הפלסטיני: לאחר התפטרות שליח ארה"ב למז"ת, גרינבלאט, קרא השר לעניינים אזוריים ברש"פ, אלשיח', לארה"ב לבחון מחדש את מדיניותה כלפי ישראל והפלסטינים.

שר הכלכלה ברש"פ, אלעסילי, מסר כי הפלסטינים נערכים לכינוס ועידה בינערבית בחודש נובמבר לעניין השקעות בשטחים הפלסטינים.

חמש רקטות נורו מהרצועה לעבר ישובי העוטף ורחפן מהרצועה הטיל מטען לעבר רכב צה"לי; זאת, לאחר שבמהלך הפגנות "צעדות השיבה" נהרגו שני פלסטינים.

סעודיה: המלך סלמאן פיטר את שר האנרגיה פאלח, ומינה תחתיו את בנו, עבד אלעזיז בן סלמאן.

סודאן: חמישה חודשים לאחר הדחת בשיר הוקמה ממשלה חדשה - אישה מונתה לתפקיד שרת החוץ; תיקי ההגנה והפנים נותרו בידי נציגי הצבא.

- בלמ"ס -

הרחבה:

המכלול האיראני

הסכם הגרעין: דובר הארגון האיראני לאנרגיה אטומית, בהרוז כמאלונדי, הכריז במסיבת עיתונאים (7) על פרטי "הצעד השלישי" בו נוקטת טהראן במסגרת צמצום מחויבויותיה למגבלות הסכם הגרעין. הודיע כי איראן החלה באופן רשמי (6) להסיר מגבלות המוטלות עליה מתוקף ההסכם בתחום המחקר והפיתוח הכלולות פיתוח של צנטריפוגות מהירות ומתקדמות יותר. במהלך החודשיים הבאים, אמר, תפעלנה צנטריפוגות נוספות. שב וטען כי כל המהלכים הללו הינם הפיכים אם הצד השני ימלא את הבטחותיו. הוסיף כי במסגרת המהלך הנוכחי, צמצמה איראן במחצית את כלל התחייבויותיה להסכם. הזהיר את חברות ההסכם כי "השעון מתקתק" עבורן במאמצייהן להציל את ההסכם בצל הלחץ שמפעילה ארה"ב. טען כי סבא"א עודכנה על המהלכים החדשים בתחום הגרעין וכי איראן לא מתכננת להגביל את גישתה של הסוכנות לאתריה הגרעיניים של איראן ([איסנא](#), [PRESS TV](#), 7).

מזכיר ההגנה האמריקני, מארק אספר, העריך (6, בביקור בלונדון) כי איראן נעה באיטיות לנקודה בה ניתן יהיה לפתוח בשיחות עם ארה"ב. אספר הביע תקוותו כי אכן יהיה ניתן לעשות כן ושב על המסר לפיו קמפיין "הלחץ המקסימלי" נגד איראן נועד להביאה לשולחן המו"מ. בנוסף, עמד בהרחבה על פעילותה מערערת היציבות של איראן, כולל תמיכתה בחות'ים, ובמיליציות בסוריה, עראק ולבנון. במענה לשאלה אודות אפשרות לדון במחלוקות עם איראן במסגרת ועידת ביטחון אזורית רחבה, הבהיר כי על כל שיח עתידי להתמקד באיראן המהווה את האתגר המהותי לאזור ואשר אינה נוהגת כמדינה נורמלית המצייתת לחוק הבינ"ל. לצד הדברים, אמר (7, בפריז) כי אינו מופתע מהודעתה של איראן על כוונתה להפר את הסכם הגרעין, כיוון שכבר הפרה אותו בעבר, כפי שהפרה את האמנה לאי הפצת נ"ג.

בהמשך לדו"ח שפרסמה (30.8) סבא"א, לפיו איראן מפרה את מחויבויותיה במסגרת הסכם הגרעין, מבקר מ"מ מנכ"ל סבא"א, קורנל פרוטה, (היום, 8.9) בטהראן והוא צפוי להפגש עם שה"ח האיראני, זריף ועם ראש הסוכנות האירנית לאנרגיה אטומית סלאחי. סבא"א הבהירה (בראיון ל-AP) כי היא מודעת לדיווחים על הפרות הנוגעות למו"פ וכי פקחי הסוכנות נמצאים באיראן וידווחו על פעילויות רלוונטיות. הביקור, הבהירה הסוכנות, הוא חלק מהדיאלוג הנמשך עם איראן. ([תקשורת](#), 7-8.9)

שה"ח של צרפת, הדגיש (5) כי התהליך להפגת המתחים שצרפת מובילה פתח בפני איראן דלתות. לדידו, המשך צייתה של איראן להסכם הכרחי למטרות התהליך, וכי איראן חייבת להימנע מפעולות קונקרטיים שאינן עולות בקנה אחד עם ההסכם ושיפגעו בתהליך הפגת המתחים. צרפת הבהירה שתבחן את השלכות המעשיות של ההצהרה האיראנית ברוח זו, יחד עם שותפיה וסבא"א. משה"ח הבריטי הביע (5) דאגה מתוכנית איראן להשעות את מגבלות המחקר של ההסכם; צעד זה, השלישי, מאכזב במיוחד בזמן שהאירופים והקהילה הבינ"ל פועלים להפחת המתחים עם איראן. ([משה"ח הצרפתי](#), [משה"ח הבריטי](#), 5.9)

מיכלית הנפט האיראנית: דיווחי תקשורת בינ"ל הציגו תמונות לוויין לפיהן, מיכלית הנפט האיראנית "אדריאן דריה 1" (בשמה הקודם, "גרייס 1"), נצפתה (6) בסמוך לנמל טרטוס שבסוריה. עפ"י מקורות שצוטטו בדיווחים, כמחצית מהנפט שהיה מועמס על המכלית, סה"כ 2.1 מיליון חביות נפט איראני, נפרק בליל חמישי.

- בלמ"ס -

יוזכר, כי המכלית נעצרה בגיברלטר לפני כחודשיים (4 ביולי) ונשאה נפט איראני שעשה דרכו לסוריה, בניגוד לסנקציות האירופיות ([REUTERS](#), [Middle East Eye](#), 6-7).

היועץ לביטחון לאומי האמריקני, בולטון, מסר בהקשר זה (7, בציוץ בטוויטר) שכל מי שטען שמכלית הנפט האיראנית, אדריאן דריה-1, אינה בדרכה לסוריה, משלה את עצמו. לדבריו, איראן סבורה כי חשוב יותר להמשיך לממן את משטרו הרצחני של אסד מאשר לדאוג לאזרחיה. הוסיף כי ניתן לדבר עם איראן אך היא לא תקבל הקלה בסנקציות עד שתפסיק לשקר ולהפיץ טרור. מוקדם יותר (5) התייחס מזכיר ההגנה האמריקני, אספר, למכלית הנפט האיראנית והבהיר כי לא נידונה תוכנית להשתלט על המכלית.

המכלול הפלסטיני

אבו מאזן ציין (7) כי הפלסטינים מתנגדים לכל מיזם או תכנית שאינה מתבססת ומחויבת ליסודות עליהם הושט תהליך השלום עם ישראל. זאת, בפגישה שערך ברמאללה עם שליח נורווגיה למז"ת, תור ונסלנד. בתוך כך, הודיע (5) הבית הלבן כי השליח המיוחד של הנשיא טראמפ למז"ת, גרינבלאט, פורש מתפקידו. לפי דיווחים, גרינבלאט ככל הנראה ימשיך בתפקידו במהלך השבועות הקרובים עד שהנשיא טראמפ יפרסם את תכנית השלום. יצוין כי גם מזכיר המדינה האמריקני, פומפאו, מסר (6) כי הוא חושב שתכנית השלום תוצג בשבועות הקרובים ([רויטרס](#), 6.9). גרינבלאט יוחלף ע"י אבי ברקוביץ', יועצו של קושנר.

השר לעניינים אזרחיים ברש"פ, חסין אלשיח', הגיב להתפטרות גרינבלאט, ומסר כי צעד זה מחייב את הממשל האמריקאי לבחון מחדש את מדיניותו כלפי הסכסוך הפלסטיני-ישראלי. זאת, לאחר שהאשים את הממשל האמריקאי בהרס דרך השלום והמו"מ ובהטיה מוחלטת לטובת ישראל. ציין כי ניתן יהיה לחזור למו"מ דרך אימוץ ההחלטות הבינ"ל, הקוראות לסיים את "הכיבוש", ולהקים מדינה פלסטינית שבירתה מזרח ירושלים ([אלקדס](#), 7, [דניא אלוטן](#), 8).

שר הכלכלה ברש"פ, ח'אלד אלעסילי, מסר (7) כי הפלסטינים מקיימים הכנות לכינוס וועידה בינערבית בחודש נובמבר לעניין השקעות בשטחים הפלסטינים. ציין כי בוועידה ישתתפו שרי כלכלה של מדינות החברות בליע"ר לצד אנשי עסקים. אלעסילי, המשתתף כעת בכינוס "המועצה הכלכלית והחברתית הערבית" בקהיר, ציין כי מטרת הוועידה לעודד את המגזר הפרטי בעולם הערבי להשקיע בשטחים הפלסטינים. הוסיף כי בפגישת "המועצה הכלכלית והחברתית הערבית" התקבלו 13 החלטות הנוגעות בתמיכה בירושלים, ובחיזוק הסחר ההדדי בתחומי התקשורת, העורות והתמרים, אך ציין כי לא סוכם על ל"ז ליישום ההחלטות. הסביר כי באמצעות וועידות ופגישות אלו שואפת הרש"פ לפנות אל "העומק הערבי", לקבל פטור ממכס ולהקל על כניסת מוצרים פלסטינים לאותן מדינות כדי להתנתק מהכלכלה הישראלית ([אלקדס](#), 7).

ביום שישי התקיימו הפגנות לאורך גדר הרצועה במסגרת "צעדות השיבה", בהם השתתפו, לפי מקורות ישראלים, כ-6,000 מפגינים. דובר משרד הבריאות דווח כי שני מפגינים נהרגו ו-76 נפצעו, מהם 46 כתוצאה מירי חי. בתגובה, נורו חמש רקטות מהרצועה לעבר ישובי עוטף עזה. בנוסף, לפי דיווחים ישראלים, רחפן מהרצועה הטיל מטען על כלי רכב צה"לי. צה"ל הגיב בירי מהאוויר לעבר מטרות צבאיות ברצועה. חמאס מסרה לאחר מותם של שני המפגינים, כי היא מטילה על ישראל את מלוא האחריות לתוצאות והשלכות מותם של השניים ([טוטר](#), 6, [אלשרק אלאוסט](#), 8).

המכלול הסורי

סגן הנשיא התורכי, אוקטאי, טען (6, במהלך ראיון לבלומברג) ש"המסר לאירופה ברור ביותר: תורכיה אינה יכולה ולא תוכל לארח את הפליטים המגיעים מאידליב. אירופה צריכה להתמודד עם הסיכון הזה". הוסיף שהפתרון הטוב ביותר הוא לא להעביר אותם למספר מדינות אלא לרכזם במקום מסוים בתוך סוריה (הורייט, 6). בתוך כך האשים ארדואן את ארה"ב בשיתוף הפעולה שלה עם ה-YPG. טען שתורכיה לא תוכל לקפוא על שמריה לנוכח "העברת 30 אלף משאיות מארה"ב לארגון הכורדי" (דיילי סבאח, 7). עוד יצוין שפטרול משותף ראשון של הכוחות האמריקנים ותורכים, המהווה שלב נוסף ביישום ההסכמות על האזור הבטוח, נראה (8) עושה דרכו 15 ק"מ מהגבול התורכי, ליד העיירה תל אביאד (דיילי סבאח, 8).

דנמרק הודיעה (7) כי תגדיל את מעורבותה במאמצי הקואליציה נגד ארגון המדינה האסלאמית. זאת, במסגרת העמקת מעורבותה של דנמרק בכוחות בינ"ל ברחבי העולם. היקף הכוחות המיועדים לסוריה כולל, כך נראה מדיווחי התקשורת המערבית, צוות בן 14 רופאים, אחיות פסיכולוגיות ותומכי לחימה שיוצבו בבסיס הקואליציה בצפון-מזרח סוריה. דנמרק צפויה גם להרחיב כוחותיה בנאט"ו ובקבוצת נושאות המטוסים האמריקניות. הפנטגון בירך על ההחלטה. ([the defense post](#), [מח' ההגנה האמריקנית](#), אורינט, 6-7.9).

סוכנות הידיעות הסורית פרסמה כי במסגרת היריד הבינ"ל של דמשק נחתמו מאות חוזים בין חברות זרות לסוריות, לשיווק מוצרים סוריים. כן נמסר, כי היקף החתימות יתברר כאשר החברות יגישו בקשות לתמיכה, מרשות הפיתוח והתמיכה בייצור המקומי (סאנא, 6).

מצרים

על פי דיווחי תקשורת (5, [אל-מוניטור](#)) מזכיר המדינה האמריקני, פומפאו, הפעיל פטור (waiver) המאפשר לממשל להעביר למצרים גם את החלק מהסיוע הביטחוני – 300 מיליון דולר מתוך 1.3 מיליארד המועבר למצרים – המותנה בשיפור במצב הדמוקרטיה וזכויות האדם במדינה. לטענת פומפאו, הדבר נעשה כיוון שמצרים חשובה לביטחון הלאומי האמריקני, לנוכח העובדה שהיא מאפשרת חופש גישה לתעלת סואץ, חופש תנועה אווירי ונלחמת בטרור בסיני ולאורך הגבולות בלוב ובסודאן. יצוין כי מזכיר המדינה האמריקני הפעיל את הפטור גם לגבי הסיוע של השנה שעברה (FY2017).

סעודיה

בצו מלכותי, הורה המלך סלמאן על פיטורי שר האנרגיה הסעודי, ח'אלד אלפאלח, שכהן בתפקיד מאז 2016, ומינוי בנו, הנסיך עבד אלעזיז בן סלמאן תחתיו. עבד אלעזיז הוא בנו של המלך ואחיו למחצה של יורש העצר, מוחמד בן סלמאן (מב"ס).

זהו מינוי ראשון של בן מלוכה לתפקיד שר האנרגיה בממלכה, תפקיד אשר אויש עד כה על ידי טכנוקרטים. עבד אלעזיז שימש מאז 2017 כשר מדינה לענייני אנרגיה ולו ניסיון בתחום. ההודעה על פיטורי פאלח באה כשבוע אחד בלבד לאחר פיטוריו כיו"ר חברת ארמקו והחלפתו ביאסר אלרומיאן, המקורב למב"ס ויו"ר קרן ההשקעות הסעודית. הצו כלל גם שינוי במבנה משרד האוצר הסעודי, תוך הקמתו של משרד תעשייה ופיצולו ממשרד האנרגיה. זאת ככל הנראה בניסיון לתמרץ את מגזר התעשייה בממלכה, כחלק מחזון 2030.

- בלמ"ס -

עפ"י דיווחי תקשורת, פאלח התנגד למהלך שהוביל מב"ס להפרטת חברת הנפט הלאומית ארמקו, והחלטה לפטרו באה על-רקע דיווחים על חידוש מאמצי ההפרטה (WSJ, f.t 8, 3).

סודאן

רמ"מ סודאן הזמני, מחמד עלבדאללה חמדוק, הכריז (5) על הרכב ממשלתו, הכולל 20 תיקים - ארבעה מהם, ובראשם תיק החוץ, ייאושו ע"י נשים; תיקי ההגנה והפנים נותרו בידי נציגי הצבא. יודגש, כי בחירת כלל השרים נעשתה בהתייעצות עם נציגי הצבא וארגוני המוחים, אשר הובילו להדחת הנשיא בשיר בראשית אפריל. יוזכר, כי הגוף השלטוני העליון שישלוט בסודאן למשך תקופת מעבר של שלוש שנים הוא "המועצה הריבונית", שבראשה יעמוד תחילה הגנרל עבד אלפתח בורהאן. חמדוק, שהוזכר לעיל, הוא כלכלן ששירת בעבר באו"ם. לתפקיד שר האוצר מונה אבראהים אלבדוי, כלכלן שעבד בעבר בבנק העולמי. שרת החוץ החדשה, אסמא' מחמד עלבדאללה, האישה הראשונה בהיסטוריה הסודאנית המתמנה לתפקיד, היא דיפלומטית וותיקה, שכיהנה, בין היתר, כסגנית מחלקת ארה"ב ואמל"ט במשה"ח הסודאני. בתוך כך, לתפקיד שר ההגנה מונה איש המודיעין, ג'מאל עמר, ולתפקיד שר הפנים מונה מפקד המשטרה, אלטריפי אדריס. בקהילה הבינ"ל ובמדינות ערב מברכים על הקמת הממשלה החדשה, והאא"פ אף החזיר את סודאן לחברות מן המניין בארגון, שכן תפיסת השלטון ע"י הצבא בעקבות הדחת בשיר הובילה להשעיית משורותיו (סוכנויות ידיעות, תקשורת ביע"ר, 5-8).

שרת החוץ החדשה של סודאן, אסמא' מחמד עלבדאללה, האישה הראשונה בהיסטוריה הסודאנית המתמנה לתפקיד

בברכה,

המרכז למחקר מדיני